

UN AMBAIXADOR ROSSELLONÈS DEL SACRE IMPERI ROMANOGERMÀNIC? GASPAR DE LLUPIÀ I MAXIMILIÀ I, REI DELS ROMANS (1477-1497)

Núria Sales

Feudataris dels vescomtes de Castellnou per Montoriol, Maurellàs, Llupià o altres llocs, feudataris del bisbe d'Elna pel de Bages, sotsfeudataris, doncs, dels comtes de Besalú i de Rosselló, i sotsfeudataris successivament dels reis francs, dels d'Aragó, dels de Mallorca i dels d'Aragó novament, abans d'esdevenir-ne feudataris directes, el dels Llupià, documentats ja en el segle onze-dotze, fou un llinatge tot temps representat en el Braç Militar, a les Corts Catalanes¹.

Tot sofrint confiscacions de feus o rerefes arran de grans crisis –1343-1346, reconquesta de la Corona de Mallorca per part de la d'Aragó; 1464-1493, Comtats de Rosselló i Cerdanya empenyorats al rei de França; sens parlar del 1640-1659 o del 1789-1795– també en recuperen alguns o n'obtenen d'altres en ocasió de paus, o d'altres guerres i crisis (fi i atomització del vescomtat de Castellnou i del d'Urgell, s. XIV-XV). Els segles XIII-XV, els Llupià participen a les empreses mediterrànies de les dues o tres corones cosines –i no sempre enemigues– d'Aragó, de Mallorca i de Sicília: durant generacions, hi haurà Llupians,

1. Sagraments i homenatges prestats pels Llupià als vescomtes de Castellnou i als bisbes d'Elna: referències (entre altres llocs) a ADPO (Archives Depart. des Pyrénées-Orientales) IB73, IB74, G22; sagraments i homenatges prestats pels Llupià a Jaume I d'Aragó, a Jaume II de Mallorca, ADPO IB1, IB16, IB77; els Llupià prestant jurament, com a testimonis, al comte de Rosselló, a Salses, ADPO IB5; el vescomte de Castellnou reconeixent Llupià, Montoriol, etc. en feu del comte Nunó Sañç, ADPO IB16 (*Liber feudorum* C, que també conté referències a reconeixements feudals d'Arnau i Simó de Llupià –meitat en coindivís del castell i lloc de Maurellàs, etc.–); justícia de Llupià, Bages, Tatzó d'Avall etc. infeudada pels reis de Mallorca a diferents Llupià, ADPO IB190. *Vescomtat de Castellnou*, o del Vallespir: entre els treballs més recents que s'hi refereixen, l'excel·lent número especial «Castellnou» de la revista «D'Ille et d'ailleurs» (octubre 1990) degut en gran part a Roger Justafre i J. Tosti. P. PONSICH, *Castellnou*, (Le Publicateur, Perpinyà, 1990) és breu, és una guia del castell i poble medieval, al mateix temps que una síntesi substancial i concisa alhora de la família vescomtal extingida en el segle XIV. Armand de FLUVIÀ, a *Els primitius comtats i vescomtats de Catalunya* (Enc. Catalana, Barcelona, 1989) es refereix a aquests vescomtes (p. 174-176) i als de Tatzó (p. 205-206): sobre aquests darrers, J. MIRET i SANS, *Los vescomtes de Cerdanya, Conflent i Berguedà* (BRABLB, Barcelona, 1901, p. 20-23 (B.B. de Llupià casat amb la filla i hereva –Jordana– del vescomte de Tatzó; ell i son fill Uc de Llupià fent sagrament i homenatge al comte de Rosselló pel *castro et sacraría* de Tatzó el 1145-1163, *ibid.*) A l'obra d'Alart –tant la impresa com la manuscrita– trobem moltes dades escampades sobre el vescomtat de Castellnou: a la cinquantena de volums de la riquíssima mina constituïda pel seu *Cartulaire manuscrit* (consultable sota forma de microfilms a la *Mediathèque* de Perpinyà, i sota forma de fotocòpies als ADPO), en el seu article del BSASLPO (1897, p. 179-200), en el seu *Inventaire-Sommaire des Archives Dept. antérieures à 1790, Pyr.-Or. Serie B* (1868-1886), p. e. p. 40-43. Arnau de Llupià encara a començaments del s. XIV reconeix la meitat del castell de Llupià en feu dels vescomtes de Castellnou, ADPO IB74, IB75.

Llupians-Monsoriu i Llupians-Bages a Mallorca, València, Sicília, Nàpols. Els Llupià dels segles XIV-XVI, enllacen, sobretot, amb altres famílies del braç militar (castllans, carllans o altres sots-feudataris, alcaids de castells de frontera com els de Salses –el vell– i el d'Òpol –Salvaterra–) amb vicealcaids, amb algun varvassor, amb «donzells de Perpinyà», o «donzells de Ribesaltes» (com els Vilacorba, Vilarasa, Stanybò, Tregurà, Vallgornera, Montagut, Guimerà, Balle, Saragossa, Cervelló, Tatzó, Alagón, Oms-Cruïlles, o com els Viviers que eren també «donzells vidrers»); però també enllacen amb famílies de mercaders ennoblits (com els Taquí, els Cantà, els Giginta) i amb famílies de burgesos de Perpinyà (els Bou, els Amarell, els Fabra)². La branca Llupià dita «dels Procuradors Reals» (procuradors des de 1533 a 1640) heretaria, d'un avi burgès de Perpinyà que s'enriquí prodigiosament els darrers anys de l'ocupació francesa, sota Carles VIII, la bellíssima casa ara dita «de la Mà de Ferro» (un dels tres o quatre edificis civils més bells del vell Perpinyà, i en el qual s'allotjaren, entre altres testes coronades, Carles V, l'emperatriu Maria –vídua de Maximilià II–, la reina Anna d'Àustria, vídua de Lluís XIII). Significativament, Bernat Xanxo l'havia fet construir en el terreny deixat per quatre o cinc cases adquirides i enderrocades el 1507 amb aquesta finalitat; una d'elles, si més no, havia estat de Gilabert de Llupià, el qual l'havia recuperada després de veure-la confiscada en favor de partidaris de Lluís IX, després de l'«interludi aragonès» de 1473-1474³. Aquesta branca Llupià obtindria de Felip II d'Aragó i III de Castella, i de Felip III d'Aragó i IV de Castella, la senyoria o baronia de Canet (que descendents del precedents senyors els disputarien, en plets tant a la Reial Audiència de Barcelona com al *Conseil Souverain du Roussillon*, fins a la revolució de 1789 així com drets sobre Prats de Molló: novetats sis-centistes, certament, però també, potser, ressorgiments, ja que consten Llupians amb drets (potser diferents) a Conat i Prats de Molló, en el segle tretzè⁴.

La branca troncal –la dels senyors de Llupià pròpiament dits– constitueix laboriosament al llarg d'uns decennis una baronia de Castellnou⁵ (que sense esdevenir mai l'equivalent de

2. Molts d'aquests enllaços figuren a Ph. LAZERME, *Noblesa Catalana, Cavallers i Burgesos Honrats de Rosselló i Cerdanya* (La Roche sur Yon, 1976, 3 vols.) principalment al t. II, p. 285-299. Altres, en testaments i capítols dels *Arxius de Viladellops*, del marquès d'Alfarràs, p. e. a les unitats 16 i 17.

Els Taquí, descendents dels florentins (o associats a florentins) Tacchini i a «multinacionals» florentines: algunes referències a P. VIDAL, «Ruscino» 1914, p. 100-101; G. LARGUIER, *Le drap et le grain en Languedoc* (Perpinyà, 1996, i reedició ampliada en perspectiva) p. 194-196; Mario del TREPPO *Mercaders...*, infra, p. 136, 236, 241-248, 251-257, 492, 525; Guy ROMESTAN, article en el BSASLPO, vol. 105 (1997) p. 113-142; a mitjans del s. XIV feia ja tres generacions que els Taquí pròpiament dits, i amb el nom catalanitzat, estan instal·lats a Perpinyà: el «Tommaso Taquí» que Manuel J. Peláez ens descriu com a mercader napolità i ambaixador de Nàpols a *Catalunya després de la guerra civil del segle XV* (Curial, Barcelona, 1981), p. 9 i 66, no és ni una cosa ni l'altra, sinó el rossellonès Tomàs Taquí, ambaixador –si de cas– del fill d'Alfons el Magnànim, rei de Nàpols, on T. Taquí s'hauria instal·lat –com altres mercaders catalans– arran de la conquesta de 1440, sense deixar de continuar tenint un peu a Perpinyà, on els Taquí són *burgeois* i *donzells*, participen a corts catalanes, són cònsols de lavila, conspiren successivament contra Joan II i contra Lluís XI, importen blat a la demanda d'aquest, i emparenten amb tothom.

Entroncament Llupià-Alagón: ADPO IB254, IB4P5, IE494; Mª Mercè COSTA, L.J. BROOK, F.C. CASULA, M. TANGHERINI et al., *Genealogie Medievali di Sardegna* (1984), p. 366, 422; infra, nota 17.

3. Si bé diem de vegades «Procuració Reial», la institució precisa és «procuració real e feudal». Com a constant: «real» ve de «re» (cosa, possessió) i no de «rei», però es tractava dels feus i béns de la corona. Naturalment abans de 1493. El procurador real no sempre és comú i únic als «Comtats»: sovint n'hi havia hagut un per la vegueria del Rosselló-Vallespir, un per la del Conflent-Capcir, i un per la de Cerdanya (per les quals seguirà havent ocasionalment «lloctinents de procuració real»; uns i altres depenien del Mestre Racional o del seu lloctinent, de manera que trobem certs registres pràcticament desdoblats a la sèrie IB dels ADPO i a les sèries de Mestre Racional de l'ACA. Casa ara dita «de la Mà de Ferro» en el carrer del mateix nom, dita en els segles XVI-XVII «del Procurador Real» (i carrer també del Procurador Real, o de l'Emperador): ADPO 53195, IB417; H. ARAGON, *Les monuments et les rues de Perpignan* (Perpinyà, 1928, i reprint Marsella 1996) p. 241-255.

4. Senyoria o baronia de Conat: ADPO IE501, IBI f. 87; Arxiu Històric Municipal de Barcelona, Corts XVI-81, *Procès familiar del Braç Reial, Cort General de 1599*, F. 852 I SS.

5. Senyoria de Castellnou, confiscada en temps de Lluís XI, ADPO IB411. Constitució progressiva de la baronia de Castellnou per part dels descendents dels antics feudataris del vescomtat homònim en el segle setze: ADPO IE500-503; Arxiu de Viladellops, unitats 1 i 198.

Feus i béns de Llupià confiscats ja en passar les «parts cismarines» del Regne de Mallorca a la Corona d'Aragó, arran de la conquesta de Pere IV, el 1343-1346: ADPO IB97 f. 100, 120-127; referències a aquestes confiscacions (i a Arnau de Llupià, veguer forà i lloctinent de governació de l'illa per Pere IV, descendent de Llupians rossellonesos que s'hi instal·laren arran de la conquesta cristiana del segle XIII) a G. ENSENYAT, *La reintegració de la Corona de Mallorca a la Corona d'Aragó (1343-1349)* (De. Moll, Palma, 1997) vol. I, p. 360-361, 376, 394, 369, 402; vol. II, p. 267, 270-271. Senyories posseïdes per Ramon de Llupià, dit també Ramon de Bages (o de Baiges), Mª Teresa Ferrer Mallol, article corresponent a la Gran Enciclopèdia Catalana; algunes referències a aquestes senyories, o a la seva pèrdua en la generació següent, a ADPO IB147, IB190, IE494, IB229; Henri BRESCH, *Un monde méditerranéen, Économie et Société en Sicile (1300-1450)*, (École Française de Rome, 1986) p. 834, 837, 839, 895-897.

l'antic i extingit vescomtat homònim, molt més extens, n'englobà el nucli central, amb l'espectacular castell i sis o set llocs) enganxant literalment, com en un trencaclosques, les peces que n'havien estat arrencades al llarg de vendes parcials, confiscacions, re-atribucions, repartiments entre diferents hereus, compromisos entre descendents de beneficiaris de successives confiscacions, alguns del quals s'havien casat amb filles o vídues Llupià. Ara bé, si aquesta baronia de Castellnou és una novetat no recomposada del tot fins a la dècada dels vuitanta del segle setze, els lligams del Llupià amb l'extingit vescomtat eren, com hem vist, immemorials. En els segles XIV-XV, eren amos d'alguna galera que dedicaven, sembla, al comerç en temps de pau i al servei de la monarquia –o al cors– en temps de guerra. En el segle XVI, la branca dels procuradors reials fou propietària d'una galera, la Lupiana ⁶. Trobem Llupià de la branca troncal que, al llarg dels segles XIV-XVII, al Rosselló, exerceixen de veguers i alcaids de castells reials, oïdors o diputats del General, promovedors del Braç Militar o procuradors de greuges en corts, «homens d'armes» i cavallers de la geneta a les guerres amb els Albret-Foix-Bearn i conquesta de Navarra i vescomtat de Castellbò el 1512-1522, caps de «capitanies de guerra» de vilatans en ocasió d'invasions o contra-invasions franceses com les de 1537 o de 1542-1544. A alguns n'hi ha, que són «senyors bandolers» i, com a capitans de bàndols, esdevenen capitans de bandes. En períodes d'aliança de Felip I-II amb el rei de França, participen del costat d'aquest, contra prínceps hugonots, a la primera guerra de religió francesa (1562); o contra el rei de França quan aquest fou Enric IV l'hugonot –aviat ex-hugonot–; del costat dels prínceps catòlics, sota el mariscal-arquebisbe Joyeuse i, al costat de la *Ligue Catholique* aliada també de Felip II, participen (cap a 1592-1593) a la darrera. N'hi ha que, gitats de pau i treva per causa de bàndols, són destinats als *Tercios* a Itàlia o a Flandes (1580). Tenen ramats –i litigis de pastures–; molins –i litigis d'aigües–. Tenen alguna farga i n'exporten de vegades el ferro per Cotlliure o per via terrestre, per les Fenolledes, sota l'ull suspicax de la capitania general. Importen algun ramat; se'ls acusa (però a qui no?) de passar cavalls ⁷.

6. Els Llupià, amos, a mitjans del segle XV, d'una galiota i d'una galera (dita «Santa Maria i Sant Benet») de Cotlliure: F. de BOFARULL, *Antiga Marina Catalana* (MRARLB, VII, 1901) p. 32 i ss. Naus de G. de Llupià que participen a la conquesta de Nàpols, M. del TREPPO, *Els mercaders catalans i l'expansió catalano-aragonesa* (Curial, Barcelona, 1976) p. 176, 402. Aquesta galera de G. de Llupià (dit també G. de Montsoriu) és potser la mateixa que el 1440 desarmava un leny de Bernat Valls entre Almeria i Orà i li prenia setze tripulants, i que fou acusada, el 1443, d'accions pirates contra naus venecianes: J. GUIRAL-HADZIOSSIF, *Valence, port méditerranéen au XVe siècle* (Publ. de la Sorbonne, Paris, 1986) p. 119: els Montsoriu, a València, associats sovint a Ali Xupio i altres mercaders de la moreria, eren cavallers i armadors; les seves naus feren catorze viatges entre 1439 i 1457 a Berberia, Sicília, Nàpols, Alexandria, etc., i actuaren sovint en protecció de costes, *Defensio Maris*, per compte de la ciutat de València. Un Montsoriu de començament del s. XV era ja cònsol de catalans a Nàpols: una Llupià– que heretaria la senyoria de Llupià del seu avi Pons de Llupià, casat amb Boneta– es casà amb un Nicolau de Montsoriu, de Nàpols (potser l'anterior): durant un parell de generacions, els descendents són anomenats indistintament «de Montsoriu» o de «Llupià», si bé acaba vinent el nom «Llupià». L'extrema raresa del cognom Montsoriu (i del cognom Llupià: tots els Llupià cinc i sis-centistes semblen ser parents en més o menys grau) permet suposar els de Nàpols parents dels de València: ja en el Repartiment de 1238 figura un Pons de Montsoriu, cavaller, amb deu joves de terra (M^o Desamparados CABANES PECOURT, *Libre del Repartiment del Reino de Valencia* [Saragossa, 1979] p. 87).

Galera *Lupiana* o *Llupiana*, de l'abat comandatari cinc-centista de Sant Pere de Rodes, Tomàs de Llupià: n'hi refereixo, entre altres llocs, a *Senyors bandolers, miquelets i botiflers* (Empúries, Barcelona, 1984) p. 78-79; «En aquest die lo Abat Lupià ab dues galeres anà a socorrer la fortalesa de Orà», llegim, amb data del 12 de maig de 1563, en els *Dietaris de la Generalitat* (vol. II p. 139 de l'edició de Lluisa Cases i Loscos, i Josep Fernández i Trabal, de 1994); el 1552-1554, l'abat Llupià captura El corsari «El Canonge» de Narbona, i actua en diverses ocasions contra *fusters* de la coalició franco-turca; se'n conserva un albarà de presa: «Jo Tomàs de Llupià abat de St. Pere de Rodes he rebut de la presa que ses feta lo primer de huctubre 1553, cuaranta y dos homens, dich II homens y un bergantís de dotze banchs ab dos timons y un armó...Esta presa sesseguida desta manera que avent lo combatu ab los tres vaxells francesos dii joan visent es axit del port de Cadaqués per socorrer-me y com aquesta justa sen fugís dii Joan Visent la seguida y presa en companyia de altres avaxells meus i altres. Feta lo die primer de huctubre sus dit» (Arxius de Simancas, leg. 51/2 1772: aprofito l'ocasió d'agrair a Eva Serra la localització i reproducció d'aquest i altres documents Llupià dels arxius de Simancas). La col·lecció Fernández de Navarreta conté algun memorial de l'abat Llupià «*Sobre la seguridad de la carrera de Indias y para que Su Majestad fuese señor absoluto del Mar Océano por medio de 60 galeras*» (vol. 21, p. 612-613; vol. 27, p. 871-878).

7. Breus referències a ferro exportat pels Llupià, per Cotlliure, amb J. Bou, burgès de Perpinyà, en el segle XV, ADPO IE494; amb els Setantí, a mitjans del setze: C. CORTÉS, *Disset cartes de F. A. Setantí, Comissari General de Guerra i Castells*, (BRABLB, 1970-1971, p. 278). Perot de Llupià, mort el 1562 prop de Montpeller a la primera Guerra de Religió francesa: *Senyors bandolers...*, p. 97-101; Joan de Llupià, el 1592, participant a les darreres guerres de religió (i dinàstiques) franceses: comunicació d'Eva Serra a aquest mateix congrés. Acusació de passar cavalls a França (tanmateix, en plena aliança amb la *Ligue o Union Catholique*) aquell mateix any 1592: ACA C. d'A. lligall 343: qui l'acusa havia estat, ell mateix, acusat d'haver passat cavalls a França. Altres

Res del què precedeix sembla predisposar els rossellonesos Llupià a ser ambaixadors del Sacre Imperi Romano Germànic, però memorials de finals del disset i començaments del divuit són ben explícits:

«Gaspar de Llupià, majordom i conseller del senyor Emperador Maximiliano y embaixador que fou del dit emperador prop del rey don Hernando de Catalunya y Aragó...»

«*Maximiliano, Rey de Romanos, de Ungria, dió sus poderes a Gaspar de Lupián, visagüelo del suplicante, que era su consejero i maiordomo para que viniese a Espanya a tratar de los casamientos de su hijo el archiduque don Felipe con una de las dos hijas que tenía el rey don Fernando en el año de 1472...*»

«*Don Gaspar de Lupián tercer agüelo de dicho su marido vino de Alemania a España de orden y con título de embaxador del señor Emperador Maximiliano (entonces rey de Romanos) a la catholica majestad del Rey don Fernando, siendo dicho de Lupiá consejero y Mayordomo de S.M. Cesárea, a proponer el casamiento que felizmente se efectuó por el Señor Archiduque Don Phelipe de Austria... con la Señora Princesa Doña Juana, dándole Su Majestad Cesárea a dicho don Gaspar la potestad y plenitud que para negocio tan grave importava, cuyos señores Archiduque y Princesa Reynaron después felizmente en España, de cuyo matrimonio procede la Catholica y Real persona de Vuestra Majestad...*»⁸

Error de cronologia apart –com no pensar en una confusió entre representat i destinatari?–, potser sí que alguns dels Llupià que, sobre l'any 1473-1474, havia pres partit, a Perpinyà, en favor de la Corona d'Aragó contra la de França, i, per tant, havia hagut de fugir, amb el retorn dels exèrcits de Lluís IX va formar part en el decenni següent d'alguna de les delegacions enviades per Ferran el Catòlic a Maximilià, o havia format part ja, abans de la mort de Joan II i de Carles el Temerari, en alguna de les embaixades d'aquell a la cort de Borgonya. Potser sí, que un Llupià participà en els tràmits de 1486 que conduïrien al doble casament entre les cases d'Habsburg i de Trastàmara, i l'entronització, per tant, d'una dinastia que regnaria en aquestes terres –i moltes altres– durant dos segles. Però un català havia de ser l'enviat dels Reis Catòlics a Maximilià, no pas a la inversa.

Els Llupià de dos segles després podien fer-se catúfols (com se'n feien imaginant a Gaspar de Llupià «*venido de Alemania*» o confonent dates). Confusió potser deguda a les pèrdues d'arxius arran de la revolta i guerra dels Segadors o de Separació (1640-1659), durant la qual tant la branca troncal com la de procuradors reials (aquesta, abans que aquella) seguí el partit de Felip III d'Aragó i IV de Castella. Instal·lats a Barcelona després del setge (al qual participaren) i de la represa de 1652, confiscats els seus béns rossellonesos i restituïts –no sense demores i mermes– subseqüentment al Tractat dels Pirineus, segrestats de nou a cada nova guerra entre Habsburgs d'Espanya i Borbons de França, recuperats laboriosament després de cada nova signatura de pau, sembla que no van recuperar mai els arxius originals. Els anys 1600s, els Llupià feren un gran esforç de reconstrucció documental: demanaren i obtingueren, de notaris, procuradors, parents i amics rossellonesos, còpies autenticades de testaments, d'investidures i d'altres proves de senyoria o propietat. Aquestes còpies rubricades, i algun original, es troben actualment en els arxius de Viladellops, del marquès d'Alfarràs. No hi busquéssim pas, però, dietaris, correspondència, notes personals anteriors al disset: el que sabien dels Llupià de segles enrere –evolució patrimonial a part– devia ser per tradició familiar i oral. Tradició en part confirmada, i en part corregida, per Zurita.

Zurita s'hi refereix breument, però s'hi refereix. Després d'explicar la tràgica mort de Carles el Temerari el 1477, el casament, aquell mateix any, de la filla i hereva Maria, de divuit anys –la nova duquesa de la ja perduda Borgonya– amb Maximilià, també de divuit anys, fill de l'emperador i futur emperador (1493-1518), Zurita explica l'ambaixada que Maria i Maximilià envien a Isabel i Ferran el 1482. L'encarregat d'explicar la claudicació de 1482

referències a Perot de Llupià, refugiat c. 1559 en el comtat de Ribagorça, on actua al front dels seus dos-cents bandolers contra vassalls revoltats del duc de Villahermosa, comte de Ribagorça: Xavier TORRAS, *Nyerras i cadells. Bándols i bandolerisme a la Catalunya Moderna (1590-1640)* (RABLB i Quaderns Crema, 1993) p. 82; altres Llupià de la segona meitat del setze, en bandositats i corresponents treves, a *ibid. em.*, p. 73 i ss, 164-165.

8. Memorials en els Arxius de Viladellops, unitat 33.

(segons tractat d'Arràs, cedint Borgonya, Picardia, etc. al rei de França) hauria estat, efectivament, Gaspar de Llupià:

«*Conforme a esto, decía Gaspar de Lupián, caballero natural de Rosellón y de la casa del duque Maximiliano, uno de los embajadores que fueron enviados por esta causa a los reyes de Aragón y Castilla, que era de culpar la fortuna, el lugar y la condición de los tiempos y no la duquesa*»⁹

També s'hi refereix Commines. L'any 1483, consten

«*Instructions de Maximilien duc d'Autriche à Gaspar de Loupia qu'envoya vers le Roy de Castille pour l'engager à rentrer dans le Roussillon & l'assister à rentrer dans la Bourgogne et aultres lieux contre le traité d'Arras*»

«*Gaspar de Loupia, escuier, arrivé devers le Roi de Castille devers lequel mon très redoubté Sr. Mons. le duc d'Ostrice, de Bourgogne, de Brabant etc. l'envoye presentement (ha de recordar) l'amour et l'affection que tant le Roy d'Arragon son père que le Roy de Naples son oncle ont eu avec les Princes et Seigneurs de cette maison...*»,

i li donarà un exemplar del tractat d'Arràs; li explicarà que el tractat els havia estat arrencat, contra el seu grat, per:

«*les gens des estats, des pays de par deçà... corrompus par dons et aultrement, qui usèrent de telle violence et oppression...*» (referència, principalment, a la revolta de Gand, si bé també «*ses pays de Hollande et Zelande*», entre altres, estaven en efervescència)¹⁰.

Breus referències a Gaspar de Llupià, traça comptable del seu pas, se'n troben a arxius ben diversos¹¹. Però, de cartes de Gaspar a Maximilià n'hi ha, sobretot als arxius de Viena: alguna, de 1496-1497, ha estat publicada per J. Chmel en els seus *Urkunde Briefe und Actenstücke zur Geschichte Maximilians I und seiner Zeit* (Stuttgart, 1845). Aquest recull conté també les instruccions de Maximilià, de (setembre?) 1496:

«*Mémoire et instruction à Monsieur le maistre d'ostel et conseiller du roy Gaspar de Lupian de ce qu'il a dire de la part du roy (rei de romans, d'Hongria, Croàcia, etc.) au roy et royne d'Espagne.*

Premiers apres avoir présenté aux dits roy et royne les lectres que le roy leur escript contentans credence sur le dit de Lupian, por sa dite credence leur dira comment la reale Maiesté, en ensuiuant les promesses et conclusions prinses et faictes entre lui et iceulx roy et royne ensemble tous les autres princes et ayez de la Sainte Ligne, est passée les montaignes et arriué en la Lombardie afin d'appaisier et mettre a néant toutes les diuisions, differens, querelles, et parcialitez, qui sont es Ytales... et aussi pour les garder, deffendre et preseryer des entreprises, oppressions et envahissemen que les François se veullent parforcer d'y faire.

Després d'explicar als Reis Catòlics –continuen aquestes instruccions– els projectes de Maximilià contra Florència, Pisa i Livorno:

«*pour reduire et retirer les dites villes de Florence et de Ligorno hors de mains, parti et aliance des dits François et les mettre par bonne doulceur et voye amiable, si faire se peut, en paix, repos union et obéissance du Saint Empire*»,

i la intenció de «*faire gaster et destruire toutes les places, maisons gardinaiges et vignobles chargez estans dehors la ville et aussi tout le plat pays a l'environ*».

Llupià haurà d'explicar que Maximilià «*pour accomplir le grand desir qu'il a tousiours eu, comme encore a, de soy vengier des François*». Embarcarà fins a Avinyó amb «*une bonne et puissante armée et compignie de gens d'armes a piet et a cheval*».

9. ZURITA, *Anales de Aragón*, XX, IX (t. 8, p. 283, de l'edició de 1990).

10. *Mémoires de Messire Philippe de Comines, seigneur d'Argenton* contenant l'histoire des rois Louis XI et Charles VIII, (vol.V, p. 342 i ss.. de l'edició de 1723; en altres llocs, el nom és escrit «Comynes» o «Commynes».

11. Entre altres, els registres de la Cambra de Comptes del ducat de Brabant, comtat de Flandes etc., en els *Archives Departementales du Nord*, a Lille, B361 (p. 248b de l' *Inventaire-Sommaire* publicat el 1899). O els utilitzats per A. de la Torre en els seus *Documentos sobre relaciones Internacionales de los Reyes Católicos*. vol. IV (CSIC, Barcelona, 1962) p. 156, 157, 387, 454 (Instruccions a autoritats diverses, dels Regnes de Castella, Aragó i València, que donin tota mena de facilitats a Gaspar de Llupià «embaxador del Rey de Romanos» els anys 1493 i 1494). També trobem instruccions de Ferran el Catòlic al seu procurador real dels Comtats de Rosselló i Cerdanya, A de Vivers, el 7 i 17 de Juliol 1494, els ADPO, IB342 n° 7.

Desitja que «*le dit seigneur roy d'Espagne*» hi vagi també, no pas per prendre Avinyó, sinó, des d'allà, per continuar plegats, unir-se a l'artilleria «*qui passera par Bourgoigne*», i «*penetrer dedans le royaume de France*»; mestrestant, Maximilià «*besognera au fait et reduction de Florence et autres villes*». Suggereix que Ferran el Catòlic assetgi Tolosa o Narbona. La campanya francesa no es retarda pas a causa de la «*guerre guerriable aus dits de Florence et de Ligorne*», que continuarà, sense ell, amb els aliats de la Santa Lliga, «*l'armés de notre saint père le Pape, avec celles des dits ducs de Millan et seigneurie de Veniise*».

Els prínceps del Sant Imperi prestaran també ajut, especialment «*pour garder et empeschier l'entrée et passage des François par les pays de Saoye et de Piemont*», i per la Lorena, i Xampanya.

Per facilitar el passatge a Avinyó «*le dit Lupian priera et requerra tres fort de par le roy, iceulx roy et reyne d'Espagne, qu'ills veullent prestement envoyer a Jennes une belle et bonne caravells neuve pour la personne du roy et dix ou douze gros bateaux for et larges pour ses gens et aussi leurs cheuaulx*».

Segueixen consideracions sobre «*les navires franchoises [qui] passent journallement par le trou et passage de Gibeltherre, par ce qu'il n'y a point de garde ni deffence*», sobre el «*partement de madame la princesse*» que no es pot fer sense «*grande depenche de l'armée et des nauires*» que l'han d'acompanyar; tampoc convé que «*madame l'archiducesse*» [Joana, la filla dels Reis Catòlics, futura reina i mare de Carles V] acompanyi el seu marit en la projectada anada a Espanya, ja que si hi va «*il leur eust esté besoing d'avoir une nouvelle armée our les ramener en Flandres ou a Sannete, qui eust merueilleusement cousté aus dits roy et royne et aussi au roy [de Romans] et a mon dit seigneur son filz*».

En fi, tenint en compte que la filla de Maximilià (la qual es casarà, efectivament, l'any següent, amb l'infant Joan, el primogènit dels Reis Catòlics que poc després mor) «*jusques à l'heure de la repudiation que le dit roy de France en a faicte, a toujours esté appelée royne entre les roixchresttiens*», i desitjant Maximilià «*qui aime sa dite fille et desire son bien et bonneur autant qu'un bon naturel père peut et doit faire selon Dieu, raison et nature*» demana a «*le dit Lupian*» que suppliqui als Reis d'Espanya que concedeixin al primogènit «*le tiltre de roy de Grenade, ou de Léon*», de manera que la filla de Maximilià recuperi el «*nom et honneur de royne, que le dit roy de France par sa mauvaisie, infidelité et enuure (?) deschrestienne lui a osté et fait perdre*»¹².

Les cartes de Gaspar de Llupià a «*Maximilian von Gottes gnaden Romiacher Kunig zu Hunngern, Dalmatien, Croatien etc. Kunig, Ertzhere tog zu Osterreich, hertzog zu Burgundi, zu Brabant, zu Gheldern etc.*» –com diu l'encapçalament d'altres instruccions i cartes, a l'altra gent i en alemany, del mateix recull–, adreçades «*Au roy mon redoubtable seigneur*», transcrites per J. Chmel, reflecteixen grans i previsibles dificultats per viatjar en plena guerra. N'hi ha que es perden -carta i portador-:

«*...vous plaise savoir que par trois courier vous ay escript bien au long tout le train et nouvelles de par deça dont les premiers courriers furent pris el tuez sur la mer*» (20-VIII-1497).

Embarcat a Savona a mitjans d'octubre de 1496, el patró, enlloc de dur-lo a Barcelona, el duu «*en la coste de Provence en ung port nommé Sainte Marguerite, et le tout pour la mauuaistie et trahison du pillotte qui me mena tousiours terre à terre du pais d'ennemis*». Salvaran la pell fent-se passar per marxants francesos i, nits després, sota pretext d'anar a buscar virtualles, prenent «*un petit bateau qu'estoit dedans le nostre, qui estoit à ung maronner [marinier ?] kastellain, qui estoit venu par deça pour peschié le corral, tant homme de bien, que après Dieu me semble que c'est lui qui ma sauvé*» i no tornant; per fer creure que tornava, se n'anà amb només dos dels seus sis criats, en camisa, sense roba ni cap altre equipatge –deixat en el galeó–:

12. J. CHMEL, *Urkunde Briefe und Actenstuche zur Geschichte Maximilians I und seiner Zeit* (Stuttgart, 1845) p. 127-132, 144-145. Doble casament, el 1496-1497, entre els Trastàmara i la casa d'Habsburg-Borgonya: L. SUÁREZ FERNÁNDEZ, *La política internacional de Isabel la Católica*, t. V (Valladolid, 1972) p. 69 i ss.

«Je n'osay ouvrir mon coffre pour riens mectre dehors là... Et riens en sauvey que voc letres que je tenois pres de moy, mises appoint avec une pierre pour les gecter en la mer».

Això ho escriu el 31 d'octubre des de Gènova, on ha anat a parar i on «j'ay espoir de partir bientost avec un passaige que l'ambassadeur d'Espagne, qui est icy, a affreté», però una setmana després, per causa de temporals, encara hi és, i torna a escriure-li des de Gènova, aconsellant-li l'adquisició d'«une nauyre d'espaingol qui est icy de trois cens tonneaulx fort beau et avantageuse pour la guerre et artillèe merueilleusement», molt millor que el vaixell montnegri encomanat per Maximilià; a Gènova, explica, uns diuen que Maximilià està assetjant Liorna, els altres, que es troba davant Florència: l'ambaixador espanyol i ell mateix li desaconsellaven Liorna i aconsellaven Florència; el duc de Milà ha retirat els alemanys que eren a Ventimiglia, i Gènova queda desamparada. Referint-se als perills que ha passat i en què pot tornar-se a trobar (si bé «a cette heure Dieu mercy je en suis pas en ceste crainte, car ils sont Espaignos et Wathelains ceulx qui me maynent») suplica a Maximilià que, si un dia és fet presoner, no l'oblidi:

«Toutesfois, Sire, je vous supplie tres humblement, que sy quelque recongstre et fortune me venoit d'estre prins, ce que Dieu en veuille, ayez souuenance de moi et de mes seruiteurs, a ma mettre dehors au change d'autres prisonniers de Naples, Floreance, Pise ou d'ailleurs» (7 novembre 1496).

Les cartes següents, de gener a agost de 1497, són escrites des de Burgos o Medina del Campo, i havent-se conferit, en diferents ocasions, amb els «Roy et Royne d'Espagne» (als quals havia escrit, abans d'arribar a Burgos, dues cartes «l'une du dit Perpinant, l'autre du dit Balselona», i que el reben amb grans honors el dia de cap d'any, estan disposats a enviar a Maximilià fins a vuit mil soldats i «ilz font la plus grande apreste pour la guerre que onques homme vit pardeça». Hi parla de les «choses de Bretagne touchant ma charge», i també de la «matière d'Angleterre», de la conveniència que els anglesos recuperin el ducat de Guiena:

«Je leur ay fort donné a entendre et par plusieurs fois les gran biens et seurte, que peut venir de logier les Anglois en la duch de Ghienne, ce qui seroit viure pour tousiours en seure paix».

Amb els anglesos re-instal·lats a Aquitània, «ceulx d'Ytalie viendront apres vous et vous prieront de ce que Votre Maiesté les a priés jusques icy».

Li parla de fill i filla: «C'est une chose increable les prières que ce font par tous ces reyaulmes de la venue pour madame la princesse votre fille... Oncques chose en fut tant desirée par toutes sortes de gens», de les provisions que hauria de rebre i no ha rebut, i les seves moltes despeses («car par sept fois je suis monter en mer, et pluspart failloit ravytailler les nauyres»); es compara amb «plusieurs ambassadeurs qui sont sy bien paieez que rien en leur faut, jusques à celuy de Naples, qui fait honneur à son maustre» (9 gener 1497).

Altres cartes de Llupia, el mateix any, es refereixen de nou a la necessitat d'«entretenir bonne armée à la mer de Bretagne», que «ceulx d'Ytalie fournissent aussi a la mer de levant», a treves demanades i refusades, als ambaixadors de Milà, Nàpols, Venècia i França; a les tropes promeses per «le roy et la royne», que es reuniran «a une ville nommé Sorya ... qui est frontière de Nauarre et d'Aragon et chemin de Fontarabie et aussy le droit chemin d'aler a Perpinant».

Els reis han insistit en la conveniència que Maximilià vagi a «prendre la couronne à Romme»; ell (Llupia) els contesta que no sembla que en tingui la intenció, i que «votre voulenté estoit de non entendre en autre chose que au fait de la guerre et entrer deans le reaulme de France».

Però Llupia suggereix, per la seva banda, a Maximilià que «Votre Maesté deuroit aler a Rome avec le seruice d'Allemagne, et feriez d'une pierre deux cops, la premiere reduire Florence et plusieurs autres choses qui sont en votre chemin sans riens nommer» (12 gener 1497).

Cartes de juny i agost es refereixen a l'embaràs de la infanta («*madame votre fille est grosse*»), als mals servidors que té, a la seva malaltia, al casament projectat amb Portugal, i del «*du filz du roy de Naples avec la fille de ceste maison*», de les campanyes projectades a Torí i Narbona: «*le roy et la royne font gran armée pour la mer à cause que les François pillent Dieu et le monde. Aussy bien aprestent gens pour envoyer à Perpignan*»; ell mateix (Llupià) es prepara a participar a la «*journée de Narbonne ... pour faire et obéir à votre commandement*» (20 agost 1497).¹³

No és qüestió, aquí, de refer les guerres d'Itàlia de finals del XV i primera meitat del XVI (represa, per part dels reis d'Espanya i de França, de les guerres bicentenàries, per Sicília i Nàpols, entre la casa d'Anjou i la d'Aragó). Ni de preguntar-se si la «folla aventura» va tenir per principal objectiu la conquesta o extensió dels «protectorats», o bé el *pergamenta rei publicae*, l'exutori, la voluntat de traslladar els principals camps de batalla –i d'intriga– fora de casa: De la Noue, Monluc i altres figures de les terribles guerres civils posteriorment batejades «Guerres de Religió franceses» (1562-1599) donen a primera causa de la «guerra interior», la fi d'aquells sis decennis de «guerra exterior» (1494-1559). Tampoc no és qüestió de pretendre treure l'entrellat de l'embolicada política internacional dels Reis Catòlics, o la de Maximilià I el de les Santes Lligues, dobles triples-aliances, contra-aliances, i traïdories entre aliats que s'hi succeïren. Ni d'ironitzar sobre l'artificialitat de la noció mateixa de «Guerra de Cent Anys» (tant si la fem acabar el 1453 com el 1475). Ni de debatre, amb Calmette, si les aliances de 1482-1483 –i casaments de 1496-1501– enceten una «nova guerra de Cent Anys» (si acceptéssim que és «nova», caldria dir tanmateix «de dos-cents anys») a causa de l'encerclament dels Habsburg del Regne de França. Però aquell encerclament, ben real, hauria estat més acusat encara, si un dels objectius d'aquelles aliances (no permetre que el ducat de Bretanya acabés també en mans del rei de França) s'hagués assolit. I aquest objectiu va estar a punt d'aconseguir-se, la intervenció espanyola, anglesa i

13. J. CHMEL, *op. cit.*, p. 166-173, 193-197; independentment de l'anarquia ortogràfica en general (i topo-ortogràfica en particular) que G. de Llupià compartia amb tants dels seus coetanis, la *l* enlloc de *r* enmig de «Balselona», com la *g* (enlloc de *h*?) enmig de «Vigene» i algun «Wathelains» (enlloc de «kathelains» o «cathelains», catalans) sembla mala transcripció pura i simple. El «duchie de Ghienne» on Llupià (com el Dr. Puebla, ambaixador dels Reis Catòlics a Londres, citat per Begenroth) parla de la conveniència de reinstalar els anglesos per a tranquil·litat de tothom, és naturalment el ducat de Guiena, o d'Aquitània. La modesta participació d'Enric VII d'Anglaterra a l'Aliança amb els Trastàmara, Maximilià, i la duquessa Anna de Bretanya contra el rei de França, ha estat atribuïda per alguns, més a agraïment envers la cort on havia viscut refugiat abans de ser rei, i a eventuals expectatives respecte a la mateixa Bretanya (fallits projectes matrimonials del príncep de Gal·les amb Anna) que no pas a irredentisme pròpiament aquitano-angevì; no sembla des d'aquest punt de vista, fracassada la «Santa Lliga» amb el Papa, Ferran el Catòlic i Venècia, el resultat principal de la qual seria la conquesta Ferrandina de Navarra (1511-1514) sense contrapartida a l'ajut anglès efectivament rebut.

Sobre Ricard II, Enric VII i la guerra franco-bretona: CSC DAVIES, *Richard III, la Bretagne et Henry Tudor (1483-1485)*, «Annales de Bretagne», 1995, p. 33 i ss.

Sobre la guerra franco-bretona, de 1487 a 1491, enfrontant «*deux protagonistes qui étaient des états à part entière*»: diferents treballs de Michael Jones, entre altres, *L'armée bretonne (1449-1491)*, el 1985, i *Le cas des états princiers, la Bretagne au moyen-âge*, dins de N. COULET i J. P. GENET de., *L'État moderne, le droit, l'espace et les formes de l'état* (CNRS, París, 1990) p. 129-142; veure també nota 14 infra.

Tornant als anys 1496-1497 i a les cartes de Gaspar de Llupià: quan ell es preparava a la «Journée de Narbonne» segons els projectes de Maximilià d'invasió en tenalla, per via fluvial, marítima i terrestre, del Regne de França *strictu sensu*, ja Ferran el Catòlic tenia treves i tractes (secrets, respecte als seus aliats de la «Santa Lliga» d'aleshores) de participació del Regne de Nàpols (a costa dels seus cosins i suposats aliats els Trastàmara napolitans) amb el Rei de França. Participació efectivament realitzada el 1500 si bé Ferran el Catòlic desbancaria a Lluís XII el 1503. Incursions a la Narbonesa, n'hi havia hagut el 1494-1496 sobre tot (que suscitaran la presa i destrucció del Castellvell de Salses–el castell de Salses d'aleshores–, cosa que suscitaria o precipitaria la construcció del nou, iniciada el 1497, i la re-fortificació del de Leucata, com també de Narbona, Carcassona i Besers. G. Lasrguier, tot demostrant que la re-fortificació de Narbona comença aleshores, tendeix a minimitzar l'abast d'aquelles campanyes; per ell (i per altres) s'hauria tractat de maniobres de diversió respecte a les «veritables campanyes» que haurien estat les d'Itàlia, i Narbona no hauria estat mai realment amenaçada. No és ben bé aquesta la impressió que es treu lligant caps, a partir de dades escampades a la HGL, el *Cartulaire de Mahul*, inventaris de Mouynés, certs articles de P. Courrent o de C. Raynaud, i les campanyes de re-fortificació de la Narbonesa. Però, així com la simetria Salses-Leucata salta a la vista (i encara saltava més als ulls abans de la destrucció del castell i fortificacions de Leucata) no sols per la cronologia de reconstruccions sinó per la famulterior d'impugnabilitat i pel nombre de setges, la simetria entre Perpinyà i Narbona sembla només tipològica i de cronologia de re-fortificacions. Carles Quint, el nét de Maximilià I i dels Reis Catòlics, prou ressuscitarà projectes d'invasió en tenalla i sembrà desolació a Corberes, Razès i Fenolleda, accelerant-ne la desertització, la desaparició de pobles sencers, però les invasions-setges parions al de Perpinyà el 1542 (posem per cas), semblen produir-se, sobre tot, a Provença i Picardia (cf., p.e., C. PAILLARD, *L'invasion allemande de 1544* [París, 1884]; V. L. SALAVERT FABIANI, *Carlos V, invasor asesino. Reacciones impresas a la campaña de Provenza (1536-1538)*, dins de «Hernán Cortés y su tiempo», Actes del Congrés de 1985 [Mérida, 1987] p. 538-547).

flamenco-borgonyona (més que «alemanya») a la guerra franco-bretona de 1487-1492: des de 1488 hi era enviat algun miler de llances «y fué capitán general de la gente española un caballero del Principado de Cataluña llamado Miguel Juan Gralla». Com explica Zurita, un dels Cardona que participaria, seria camarlenc de la duquessa Anna, i tresorer, fins a ben entrat el segle següent; a la sola de batalla de Saint-Aubin «murieron todos los soldados vizcaínos y navarros que fueron en aquella armada» (Zurita, XX, LXXVIII). A Rennes i altres ciutats bretones assetjades per «les franchoiz», al costat de bretons, hi havia –expliquen les cròniques de Molinet– «allemands, espaignars, angetz...» Tant els Reis d'Espanya com els d'Anglaterra haurien volgut la mà de la duquessa Anna (1477-1514) per als primogènits respectius, però va ser Maximilià I, vidu ja de Maria de Borgonya, qui l'obtingué, i Gaspar de Llupià era un dels tres ambaixadors enviats per Maximilià per obtenir-la: el casament se celebrà el desembre de 1490 a la catedral de Rennes, si bé per procuració i discretament. Carles VIII de França anul·la *la manu militari*, el 1491, les noces austro-bretones i es casà amb Anna de Bretanya; en morir pocs anys després Carles VIII i ser succeït per Lluís XII, aquest féu anul·lar, pel papa Borja, el propi matrimoni amb una filla de Lluís XI, a fi de casar-se amb Anna al seu torn i que «le dotbreton restat dans la maison France».

El mateix any 1493 del tractat de Barcelona (pel qual Carles VIII restituïa els comtats de Rosselló i Cerdanya a Ferran II) veia la signatura un tractat entre Carles VIII i Maximilià I (el qual recuperava els Comtats d'Artois i de Borgonya –el Franc-Comtat–). Restitucions, s'ha dit sovint, en contrapartida de neutralitat en la «folia aventura» italiana de Carles VIII i –per part de Ferran el Catòlic– d'abandó dels Trastàmara de Nàpols. Restitucions, certament, en contrapartida a renúncia a títols o protectorat bretó¹⁴.

Ben poca cosa més de Gaspar de Llupià abans, durant o després de les seves ambaixades de 1477-1497. A quina branca dels Llupià pertanyia? Els seus descendents ens són més coneguts que els seus ascendents: en el disset, tant la branca troncal com la dels «procuradors

14. Casament per poders, el desembre de 1490, de Maximilià I amb la duquessa Anna de Bretanya, preparat pels ambaixadors o emissaris W. de Polham, J. de Condebaud i G. de Llupià: *Chronique de Jean Molinet* (n'he consultat l'edició de Brussel·les, de 1935); Dom Hyacinthe MORICE, *Mémoires pour servir de preuves à l'Histoire ecclésiastique et civile de Bretagne* (t. III, París, 1745 i reprint 1974) p. 661; A. LE MOYNE de la BORDERIE, *Histoire de Bretagne* (Rennes, 1906, i reprint Mayenne 1985) vol. IV, p. 572 i ss.

Aliances «austro-hispano-anglo-borgoyones» amb Bretanya: COMMYNES, *op. cit.*, vol. V, p. 79 i ss. MOLINET, *op. cit.*: Molinet descriu també l'escorta de més de cent vaixells i de més de nou mil persones que hauria acompanyat el 1496 «*donne Jeanne d'Arragon*» en casar-se amb l'arxiduc Felip (el futur Felip I de Castella) i els tres o quatre mil membres de l'escorta morts de fam i fred (vol. 2, p. 428 i ss.): comparar amb L. SUÁREZ FERNÁNDEZ, *supra*, t. IV, p. 569 i ss.

Aliances de la casa de Borgonya (i de Maximilià I, en tant que duc-consort) amb els Trastàmara contra els reis de França: en tracta J. CALMETTE a *Louis XI, Jean II et la Revolution Catalana* (Tolosa, 1902 i reedicions) i a diferents articles; entre altres, *Une ambassade espagnole à la cour de Bourgogne en 1477* («Bulletin Hispanique» 1905) p. 34-37: ja el 1477, després de la mort de Carles el Temerari, Gaspar de Llupià és, amb F. de Lucena, un dels dos ambaixadors enviats per la duquessa Maria i, sobretot, per la seva mare, a Ferran II; *L'origine bourguignonne de l'alliance austro-espagnole* (conferència inaugural del curs 1904-1905 a la Universitat de Dijon) i *Contribution à l'histoire des relations de la Cour de Bourgogne avec la Cour d'Aragon au Xve siècle*, «Revue Bourguignonne», 1908, p. 139-196.

De tractats entre les cases de Borgonya i d'Aragó, anteriors a 1477 (i anteriors, d'altra banda, als Trastàmara) no en manquen, i en els sols regnats d'Alfons el Magnànim i de Joan II ja n'hi ha diversos. Gran és la temptació de veure-hi (enllaçant amb tractats dels segles XIII-XIV) una tradició i una coherència pluri-secular, alguna mena d'«*auld alliance*». ¿Per què no fer-ne remuntar l'origen als Ramon-Berenguer i Berenguer-Ramons catalans, comtes de Provença –o més ben dit, de part de Provença, ella mateixa, part de la «Borgonya Cisjurana» o hipotètic regne d'Arle-Borgonya, feu del SIRG–?

Si bé nombrosos, els tractats entre les cases de Borgonya i d'Aragó dels anys 1430s als 1470s, mereixen ser situats en el context de l'activitat diplomàtica febril del «Gran Duc d'Occident» i els seus predecessors, la multitud de tractats que signaven amb tota mena de cases regnants, ciutats, cantons, etc. I convé distingir entre el tractat d'aliança pròpiament dit (prescindint, pel que fa al cas, de si eren respectats o –com sovint passava– no ho eren), i intercanvis d'ambaixades, signatures i fermances o tractats de reparació arran de greuges diversos (marques i represàlies subseqüents a activitats corsàries o de pirateria): monografies com les de J. PAVIOT, *Politique navale des ducs de Bourgogne au Xve siècle* (P.U. de Lille, 1995) i *Portugal et Bourgogne au Xve siècle* (C. C. Gulbenkian, Lisboa i París, 1995) permeten útils comparacions. Entre altres obres, amb referències a aquelles aliances: Dom PLANCHER, *Histoire generale et particuliere de Bourgogne* (Dijon, 1781, i reprint París, 1974: sobre aquest –i altres– historiadors benedictins sis i setcentistes –i la censura o auto-censura que els inhibia, quan es tractava de la sobirania del ducat estudiat, en parlo a *Dom Mabillon, Dom Lobineau i el P. Villanueva: una no-història?* a «Afers», 10, 1990, p. 521-532; entre les síntesis de la quasi inextricable i ininterrompuda maranya de guerres, triples aliances, santes aliances, contraaliances i traïdories entre aliats d'aquells anys «imbricació que no acaben de donar idea els reculls centrats en les relacions entre *dos* estats o monarquies, com els de Begenroth», una de les més trabades és el cinquè capítol de l'últim volum de J. M. HILLGARTH, *The Spanish Kingdoms* (Vol. III, p. 203-254 de l'edició espanyola de 1984). Entre els autors que tracten de la «repudiació» per part de Carles VIII de França, de Margarida d'Àustria, *Mémoires d'O. de la Marche* (Vol. III, p. 258 de l'edició de 1888); sobre l'efectiva anul·lació papal del primer casament de Lluís XII, i sobre els pretendents i casaments d'Anna de Bretanya, A. LE MOYNE de la BORDERIE, *supra*, p. 561 i ss., 590 i ss. Alguns dels contradictoris o aparentment contradictoris aspectes de la política internacional del Papa Borja d'aleshores, Miquel BATLLORI, *Alejandro VI y la casa real de Aragón* (Madrid, 1958).

reals» en descendeix. La filla de Gaspar de Llupià i de Constança Gualbes, Margarida, es casà amb Joan de Llupià i Vallgornera, senyor de Llupià, i cosí seu¹⁵. Pel nom mateix de Gaspar, i per poders que Margarida donà el 1537 a fi de recobrar drets que son pare (mort el 1518, mateix any de la mort de Maximilià) hauria detestat sobre «duanes d'Apúlia» o «de Pulla», em sento inclinada a relacionar-los amb els Llupià-Bages.

De Llupians «ambaixadors» abans de Gaspar, no n'havien faltat: Nicolau de Llupià *olim* Montsoriu hauria estat un dels encarregats el 1415 per Ferran d'Antequera de negociar el casament –pactat si bé finalment suspès– entre Joanna, reina de Nàpols, i l'infant Joan (futur Joan II). Prop de mig segle després, un altre Llupià, Miquel, serà l'encarregat, de part d'una altra reina Joanna –la mare del futur Ferran II– de dur als cònsols de Perpinyà una còpia del tractat entre Joan II i Lluís XI, el 1462¹⁶.

Queda en peu, íntegre, el misteri inicial: ¿per què Maximilià I, Rei dels Romans, fill de l'emperador del Sacre Imperi Romanogermànic i futur emperador, trià com a ambaixador – fins i tot si no es tractava d'ambaixador en el sentit ulterior de la paraula i no era, certament pas, ambaixador del S.I.R.G. (ni, potser tampoc, ambaixador de la casa d'Habsburg-Borgonya pròpiament dita)–, un cavaller rossellonès, un no-vassall?¹⁷

15. Testament de Gaspar de Llupià, 3 de juny de 1504, i codicil de 14 maig 1508, a l'Arxiu Històric de Protocols barceloní, Joan Vilana notari, *Primer Liber testamentarum (1490-1508)*, 257/63. Capítols matrimonials entre «Joan de Llupià donzell, senyor del castell de Llupià» i de la «señora Margarida donzella, filla del molt magnífic cavaller mossèn Gaspar de Lupià quondam cavaller, conseller de la Magestat Imperial, e de la sra. Constança de Gualbes», AHP, Joan Vilana, *Manuale XXXVI, 1519-1520* (capítols del 28 febrer 1528, s. p.): vivament agraeixo a Laureà Pagarolas, director de l'AHP, l'ajuda prodigada.

16. Drets sobre «duanes d'Apúlia», Arxiu de Viladellós, unitat 1, f. 17 i 18: s'hi esmenten també unes cases en el «carrer de la Fruyteria de Perpinyà», confiscades a «Gaspar Cortella, heretge» que Ferran el Catòlic atribuïu, o demanà que fossin atribuïdes, a Gaspar de Llupià el 17-10-1493 (any de l'expulsió dels jueus dels Comtats). Les darreres guerres d'Apúlia (de «Pulla», diria Zurita) coetànies de la presa d'Orà i Bugia el 1509-1510 es relacionen amb la conquesta, iconsolidació de la conquesta, del Regne de Nàpols, i amb aliances de Ferran el Catòlic amb França i el Papa contra Venècia (mentre Maximilià I era, en aquells moments, l'ànima de les conspiracions castelleses contra el seu vell aliat Ferran II, i «tenia por amigo el Papa y por enemigo declarado el rey de Francia»: ZURITA, *Los cinco libros postreros* (f. 189 i ss. de l'edició de 1610).

Altres Llupià (o Monsoriu) ambaixadors: «Ponçiu de Lupiano, domini de Lupiano» ho és de Jaume de Mallorca, el 1341, prop del rei de França (amb J. de So o d'Évol, F. de Bellpuig, A. de Puigdorfila, A. Montaner, G. Aibrí, P. de Clayrà): A. LECOY de la MARCHE, *Les relations politiques de France avec le Royaume de Majorque* [París, 1892] vol. II, p. 303-305. Nicolau de Llupià, el 1415, és un dels ambaixadors enviats a «madama Johana» reina de Nàpols per concertar un casament amb el futur Joan II d'Aragó (casament efectivament concertat, si bé, *in extremis*, no es realitzaria) segons Tomic: aquesta (i altres referències Llupià de Tomic), la deca a Joan Iborra i a Vicent S. Olmos i Tamarit. El mateix any 1414, Bernat de Montsoriu o Monsoriu és un dels ambaixadors enviats per la ciutat de València a Benet XIII (ZURITA, *Anales*, vol. 5, p. 419 de l'edició de 1990). Gilabert de Monsoriu, rep procuració d'Alfons el Magnànim per signar treves amb el duc de Borgonya o amb la reina Violant, sa mare, el 1431 (ZURITA, vol. 6, p. 12 d'*ibid.*). Miquel de Llupià serà l'encarregat de dur còpia del tractat d'aliança entre Joan XI i Lluís XI, i carta de la reina Joana Enriquez, a la vila de Perpinyà, el 1462: CALMETTE, *Louis XI, Jean II et la Revolution Catalane (1461-1473)* (Tolosa, 1903 i reprint 1977) p. 440. Abans de la conquesta de Sardenya, Francesc de Monsoriu, des de Gènova, és un dels tres o quatre informadors del rei d'Aragó, «de todo lo que genoveses y pisanos trataban» (Zurita, vol. 3, p. 158 d'*ibid.*) (any 1322) etc. És en tant que bisbe de València, que Huc de Llupià o de Bages accepta missions diverses en vigílies del Compromís de Casp: ell és un dels principals destinataris de la correspondència de Violant de Bar, en defensa dels drets del seu nét Lluís d'Anjou: Francisca VENDRELL, *Violante de Bar y el Compromiso de Caspe* (RABLB, Barcelona, 1992) p. 30, 34, 74, 125, 154, 155.

17. Ja hem vist que Gaspar de Llupià és emissari de Maria de Borgonya (i de la duquessa-vídua, sa mare) des de l'estiu de 1477, abans de ser-ho de Maximilià: això sembla indicar que devia trobar-se a la cort de Borgonya des de feia prou temps com per haver-s'hi familiaritzat, ser-ne adoptat i merèixer plena confiança. Com hi anà a raure? ¿Com a refugiat de la repressió exercida per Lluís XI en el Rosselló després de la revolta i interludí de 1472-1474? Nicolau i Joan de Llupià prengueren part a les corts catalanes de Perpinyà, el 1473 (amb presència, i parlament, de Joan II); ells i Gilabert de Llupià, beneficiaris d'algun segrest i alguna cohesió de càrrecs (senyoria de Canet, batllia-castellania de Castellnou, escrivania de la vegueria de Rosselló) durant la primera etapa d'ocupació de Lluís XI (1463-1471), serien al seu torn víctimes de confiscacions a partir de 1474-1475: alguna referència, a Gazanyola, a diferents articles de J. Calmette, a l'ed. Vaesen de les *Letres de Louis XI* (t. V, 1909); ADPO IB283, IB293, IB290, IB302, IB295, IB411; *Louis XI, Jean II et la revolution catalane*, supra, p. 139, 359, 457.

Però, a la mateixa època, tenia lloc a Sardenya la revolta dels Alagón, jutges d'Arbòrea i marquesos d'Oristany (1470-1478): els béns de Leonard d'Alagón, dels seus fills, cosins, seguidors i parents seran confiscats, i ells, empresonats o exiliats: entre els pròxims parents hi ha els Llupià-Bages (M.M. COSTA *et al. Genealogie ...*, supra, p. 363); Leonard d'Alagón era ell mateix nebot del primer Gaspar de Llupià, fill de Ramon de Llupià o de Bages. (Sobre la revolta dels Alagón –i la concomitant revolta sarda– de 1470-1478, F. C. CASULA, *Sardègna catalano-aragonesa* [2D Editore Mediterranea, 1984] p. 21 i ss.). Segons Zurita (vol. 8, p. 694 de l'edició de 1990) L. d'Alagón, durant la guerra civil catalana i general revolta contra Joan II «tuvo sus tratos y inteligencias con los consejeros y consejo de Barcelona [revoltats] y con Francés Antonio Setanís: els Setanís, futurs socis, en l'exportació de ferros, de l'abat Llupià (si bé també pledejaren amb ell, i malparlaren de la seva galera Llupiana) figuren també entre els fermancers i parents, en els capítols matrimonials de Margarida, filla de l'ambaixador Gaspar de Llupià, i Joan de Llupià, el 1520 (nota 15, supra). Gaspar de Llupià, l'ambaixador de 1477-1497, homònim i probable descendent del Gaspar de Llupià casat el 1419 amb Marquesa d'Alagón, oncle de Leonard d'Alagón acusat els anys 1470s de voler ser rei de Sardenya, ¿s'exilià a la cort de Borgonya fugint de les iras de Lluís XI, o de les de Joan II i el virrei de Sardenya?